

Luku- ja kirjoitustaidottomien opetuksessa käytettävää materiaalia ja keinoja

Opettaja Rita Ahonen, Kalliolan kansalaisopisto, Pasilan Asukastalo

Elokuu 2018 - toukokuu 2019

Tämä materiaali on lisensoitu [Creative Commons Nimeä-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

LÄHTÖTILANNE

Kurssi alkoi nollatasolta syksyllä 2018. Opiskelijat olivat aikuisia. Suuri osa kurssilaisia ei osannut lainkaan suomea siinä vaiheessa. Jotkut eivät osanneet lukea eivätkä kirjoittaa mitään kieltä, koska eivät olleet lapsena käyneet koulua. Jotkut osasivat arabialaiset tai kiinalaiset kirjainmerkit. Muutamat eivät osanneet etsiä kirjasta pyydettyä sivua, vaan heille piti etsiä se. Pieni osa puhui suomea, mutta ei osannut lukea. Opetin sanoja, kirjaimia, äänneitä, lauseita ja sanontoja.

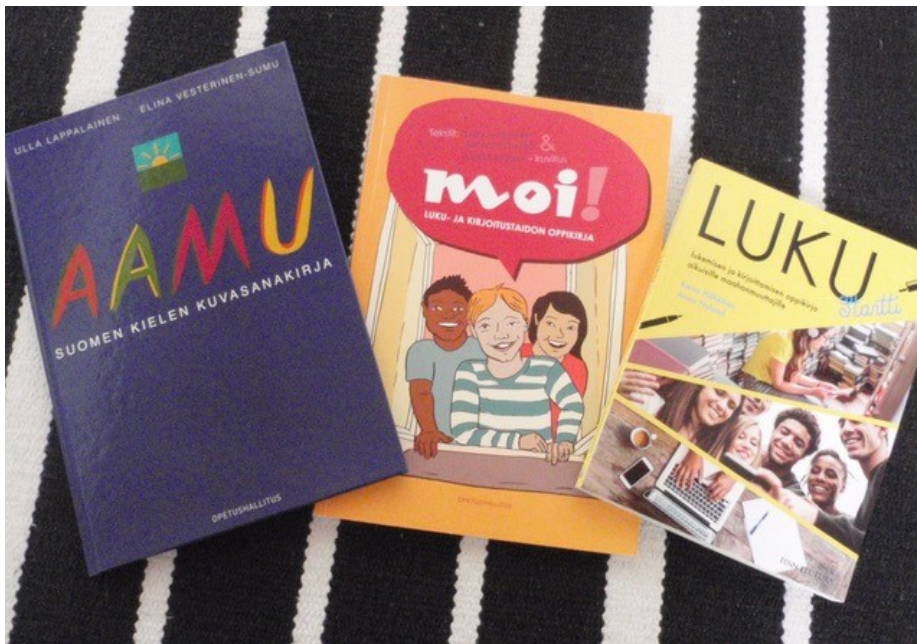
OPETUSTILA JA VÄLINEET

Opetustilassa oli käytettävissä fläppitaulu ja tussitaulu. Opisto hankki jokaiselle kirjat, vihot ja kirjoitusvälineet. Käytimme sekä itse laatimiani että julkaisuista oppimateriaaleista kopioimiani monisteita. Joskus toin mukani oman iPadini ja näytin siitä kuvia. Käytimme myös värikyniä opetuksessa.

OPPIKIRJAT

Valitsin kurssin oppikirjaksi syyslukukaudella Moi! -kirjan ja kevätkaudella LukuStartin. Opiskelijoille hankittiin ne. Käytin niiden ohessa Aamu-kuvasanakirjaa. Olisi ollut hyvä, jos oppilailla olisi ollut sekini. Kuvallinen opetusmateriaali on haluttua, ja kurssilaiset tutkivat sitä mielellään. Olen ollut tyytyväinen kirjavalintoihini ja saanut niistä runsaasti kimmokkeita omaan ideointiin lisätehtäviksi ja puheenaiheita keskusteluun.

Kaikkein suosituimpia aihealueita kurssilaisten keskuudessa ovat olleet ruoka, värit, vaatteet, ruumiinosat, eläimet ja kaikki ihmisiin liittyvä sekä kartat ja maantieto. Nämä aiheet laajenevat moneen suuntaan, ja niihin voi aina palata.

OPETUKSEN ETENEMINEN

Alkuun pääsemiseen tarvittiin paljon kuvia, piirustustaitoa ja näyttelijänlahjoja. Opetin sanoja ja esitin asioita pantomiimin, kuvaamataidon ja ääntelyn keinoin sekä kuvia ja esineitä

näyttämällä. Teoria sivuun, konkretia peliin: toistakaa perässäni, kopioikaa tämä jne. Opettajajohtoista menetelmää käytettiin, kunnes itsenäisempi työskentely alkoi sujua. Yrityksen ja erehdyksen kautta selvisi, mitä kannattaa jatkaa ja mikä ei onnistu.

Esittelen tässä muutamia soveltamiani ideoita, havaintovälineitä ja konsteja.

MENETELMIÄ

Rasian ja näiden kahden hevosen avulla opiskelimme seuraavia asioita useilla kerroilla:

MISSÄ? Hevonen on rasiassa. Hevonen on rasiassa sisässä.

MISTÄ? Otan hevosen rasiasta.

MINNE? Laitan hevosen rasiaan.

Hevonen on rasiassa päällä, alla, takana, edessä, vieressä...

Otan, otat, hän ottaa...

Laitan, laitat, hän laittaa...

Ruskea hevonen, valkoinen hevonen

Havaintovälineet elävöittävät opiskelua mukavasti. Olen huomannut, että kaikenikäiset opiskelijat ilahtuvat leluista ja lastenkirjoista, joita tuon tunnille: tytöt ja pojat, naiset ja miehet. Olen kerännyt niitä vuosien varrella melkoiset varastot. Jännittävää huomata kerta toisensa jälkeen, miten paljon juttua yhdestä pienestä tavarasta voi syntyä.

Kuvan pieni esine tarjoaa runsaasti opeteltavia sanoja ja sanottavaa: autot, jalankulkijat, liikenne...

Mitä teemme, kun valo on punainen, keltainen, vihreä?

Mitä täytyy tehdä? Mitä saa tehdä? Mitä ei saa tehdä?

Auto pöydälle ja sitten puhutaan suomea! Autossa on neljä pyörää. Tämä on lelu. Pienet lapset leikkivät autoilla. Tämä on Volvo. Se on ruotsalainen auto. Etuovet, takaovet. Etuovet aukeavat. Minä avaan oven. Ovi ja ikkuna. Osaatko sinä ajaa autoa? Onko sinulla ajokortti? Tuletko kouluun bussilla? Junalla? Metrolla? Kävelen? Minä ohjaan autoa. Käännän rattia. Oikea, vasen. Se on helppo muistaa, koska se lukee ratissa. V O L V O. V on vasemmalla, O on oikealla.

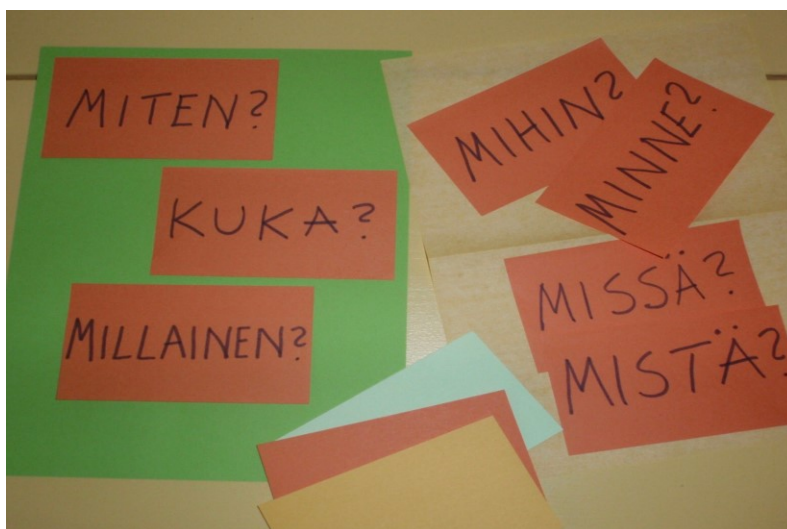

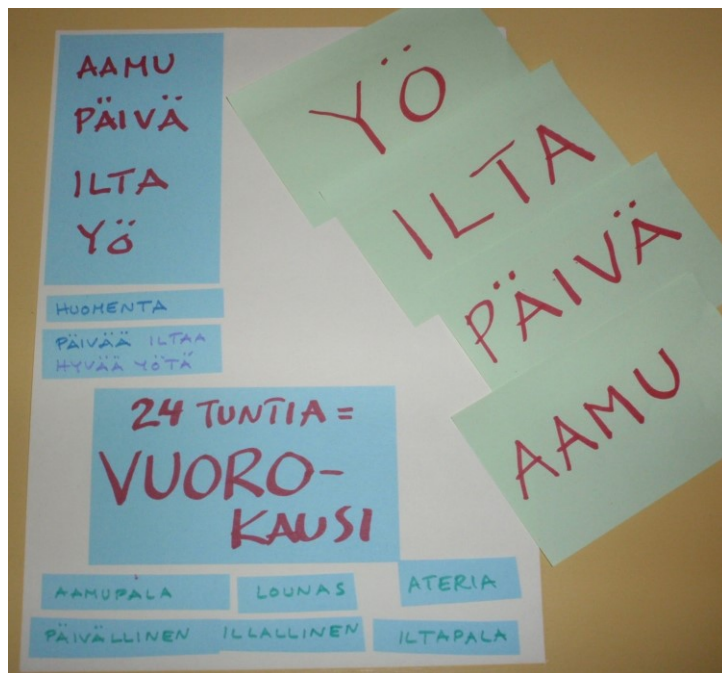
Toisen lukukauden alussa, kun kielitaitoa oli karttunut, kiinnitin taululle etukäteen valmistamiani kylttejä, joiden avulla kävimme läpi kalenteri- ja sää tietoja. Aloitin tämän harjoituksen tammikuussa ja jatkoin monta viikkoa (en ihan joka päivä). Kysyin ryhmäläisiltä, mikä viikonpäivä kulloinkin oli, mikä kuukausi, monesko päivä, millainen sää. Muutaman kuukauden kuluttua saatoin jo pyytää opiskelijoita tekemään kysymykset: Miten kysyt viikonpäivää? Miten kysyt kelloa?

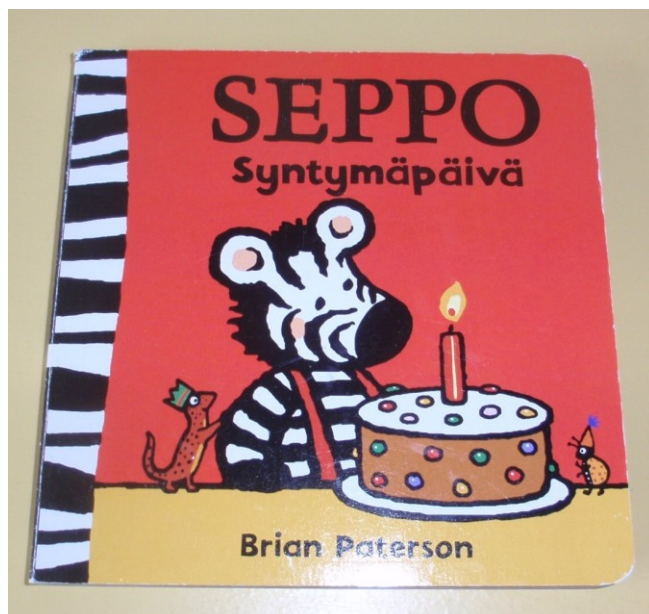
Kirjoitin kotona erilaisia avainsanoja pahvilapuille. Niiden avulla voi laajentaa opetusta eri suuntiin. Pahvit voi käyttää aina uudelleen ja kaikkea ei tarvitse kirjoittaa taululle. Näin säästyy fläppipaperia. Kierrätyksen, luonnonsuojelun ja kestävän kehityksen näkökulmasta pahvit ovat mainio opetuksen väline. Pahvit voi esimerkiksi kiinnittää paperiliittimillä fläppitauluun. Lopuksi pahvin voi irrottaa ja antaa hitaammille opiskelijoille, jotta he voivat kopioida sanat vihkoihinsa.

Tarralappuja voi käyttää samaan tapaan. Kiinnitin taululle, harjoituksen mukaan, laput joko yksitellen tai kaikki kerralla. Yksi kerrallaan, jos on esimerkiksi tarkoitus, että opiskelijat sanovat vuorotellen, mitä lapussa lukee. Kaikki laput taululle yhtä aikaa, jos opiskelijoiden pitää keksiä esimerkklauseita, joissa sanoja käytetään tai sanoa millaisiksi ryhmiksi kysymyssanat järjestettäisiin (vaikkapa paikkaan liittyvät ja aikaan liittyvät).

Omaksi avukseni luon yksinkertaisia apujärjestelmiä paperille liimalapuun; niin avulla voi opettaa asioita liittyen vuorokaudenaikoihin. Myöhemmillä kerroilla näihin asioihin voi palata ja kerrata niitä. Irrotan paperilta vihreät laput, jotka kiinnitän fläppitauluun: AAMU, PÄIVÄ, ILTA, YÖ. Paperille jääviä sanoja käytän muistolappuina. Yhdessä opiskelijoiden kanssa käydään läpi sanojen käyttöä. AAMULLA, PÄIVÄLLÄ... Mitä sanomme aamulla? (Huomenta.) Mitä syömme aamulla? Mitä sinä syöt aamulla?

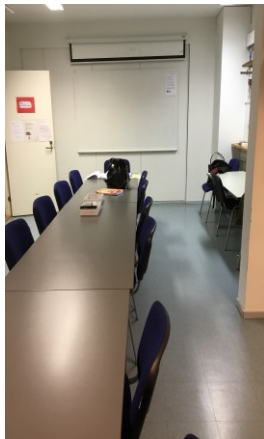

Lastenkirjoista löytyy monenlaista suomen kielen opetukseen sopivaa aihetta. Niitä saa esimerkiksi kirjastoista ja kirpputoreilta. Ylläolevasta "seeprikirjasta" opimme syntymäpäiväsanastoa: lahja, kakku, kutsut, kynttilä, onnitella... Keskustelukysymyksiä:

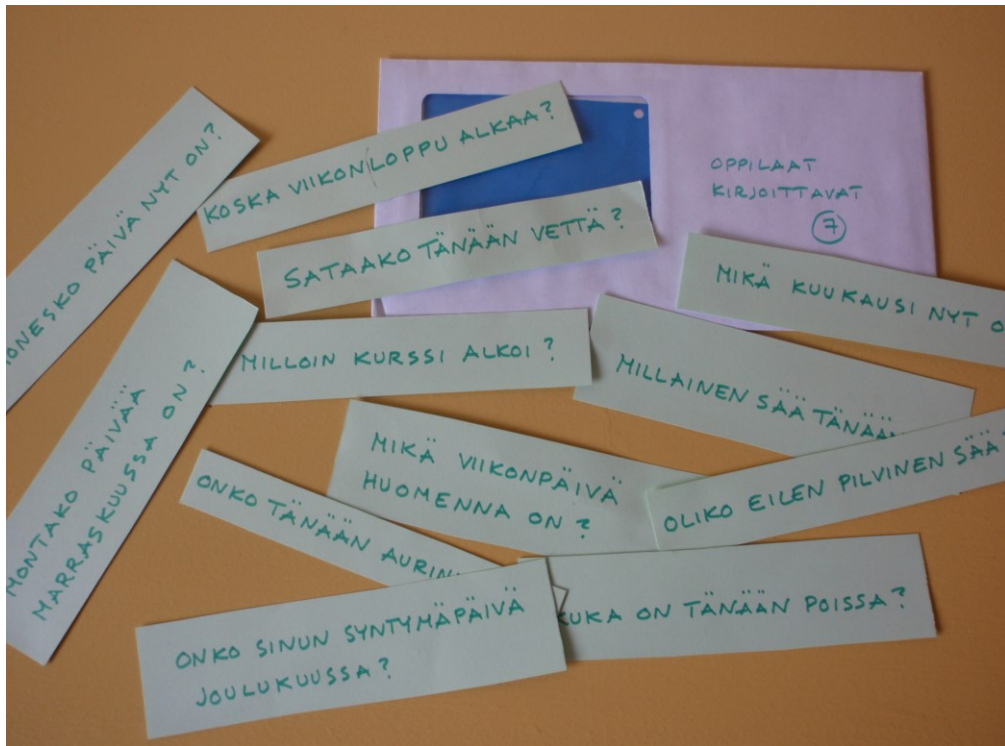
Milloin olet syntynyt? Missä kuussa olet syntynyt? Milloin lapsellasi on syntymäpäivä? Oliko teillä juhlat? Onko muslimeilla ole syntymäpäiväjuhlia?

"Seeprikirja" tarjosi myös tilaisuuden opettaa muotoja ja kuoseja: raita, raidallinen, ruutu, ruudullinen, kolmio, neliö, pyöreä, soikea... Piirsin kuvioita ja kirjoitin sanastoa taululle. Opiskelijat kopioivat niitä vihkoihinsa, värittivät kuvia ja lisäsivät omia ideoitaan. Katselimme toisiamme ja sanoimme, kenellä oli yksivärisiä vaatteita, kenellä kukallisia, kuviollisia. Minkä värisiä ja mitä vaatteita? Millaiset verhot luokahuoneessa oli? Minkävärisiä reppuja meillä oli? Usein huomaan, että opiskelijat muistavat lastenkirjoista opittuja sanoja ja toistelevat niitä, kun samoja asioita tulee vastaan eri yhteyksissä.

Toisinaan pääsimme huoneeseen, jossa oli iso tussitaulu (ja toisella seinällä pienempi). Silloin usea oppilas voi kirjoittaa taululle yhtä aikaa. Jaoin oppilaille etukäteen kirjoittamiani lappuja. He lukivat ne, tai jos eivät osanneet lukea, vain kopioivat lappujen sisällön taululle, minkä jälkeen ne luettiin yhdessä. Joskus lauseissa on aiheena sää, joskus sairastaminen... milloin mitään. Kun toiset kirjoittivat taululle, toiset kopioivat lauseita vihkoihinsa. Kaikilla oli tekemistä.

Nukketalon kalusto venyy moneksi, ja sitä voi käyttää oppitunneilla eri tavoin. Kalusteiden nimet, kodin huoneiden nimet... Mikä tämän huonekalun nimi on? Mikä on ensimmäinen kirjain sanassa sohva? Missä huoneessa se on? Onko sinun kodissasi yksi vai kaksi sohvaa?

Näitä harjoituksia on toki kirjoissakin, mutta opiskelijat näyttävät saavan enemmän iloa näistä pikku esineistä, joita voi ottaa käteen.

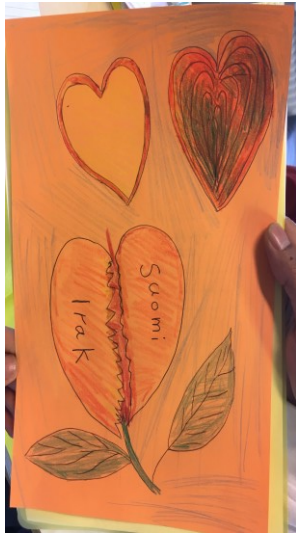
SANELU: Kirjat ja muut apuvälineet pois! Numeroikaa paperiin 10 kohtaa. Opettaja sanelee huonekalujen nimiä. Kun on saneltu kaikki, opettaja kysyy mikä oli numero 1? Ensimmäinen oppilas vastaa, opettaja vahvistaa oikeaksi tai korjaa ja nostaa vastaavan pienen huonekalun näkyviin pussista tai rasiasta. Sana kirjoitetaan taululle. Opiskelija tai opettaja kirjoittaa. On selkeämpää ja nopeampaa, jos opettaja kirjoittaa ja kaikki tarkistavat papereistaan, menikö oikein. Kiersin katsomassa, miten pärjättiin. Tuliko tuoli vai touli? Vesa, visa vai vessa? Kaapi vai kaappi? Opiskelijat halusivat näyttää mitä virheitä tuli ja saada kannustuksen sanoja.

Teetin paljon erilaisia saneluita kevätkaudella, ja ne olivat erittäin suosittuja ja opettavaisia. Nautin niistä itsekkin, ja sain samalla todeta, millä tavoilla arabian-, thain-, darin- ja muunkieliset voivat kuulla suomea väärin. Oli mielenkiintoista nähdä, mikä kaikki voi mennä vikaan ja millä tavoin. Ihastelimme yhdessä virheitämme. Virheistä oppii. Nauroimme myös sille, miten äkkiä sana menee toisesta korvasta sisään ja tipahtaa saman tien toisesta ulos. Voi olla tyytyväinen, jos pienikin osa sanoja pysyy päässä. Menestyksenkäs kielen oppiminen vaatii muistia.

OHJE MUISTAMISEEN: Paina sana huolellisesti mieleen. Opettele sanat heti oikein. Väärästä poisoppiminen on hyvin vaikeaa.

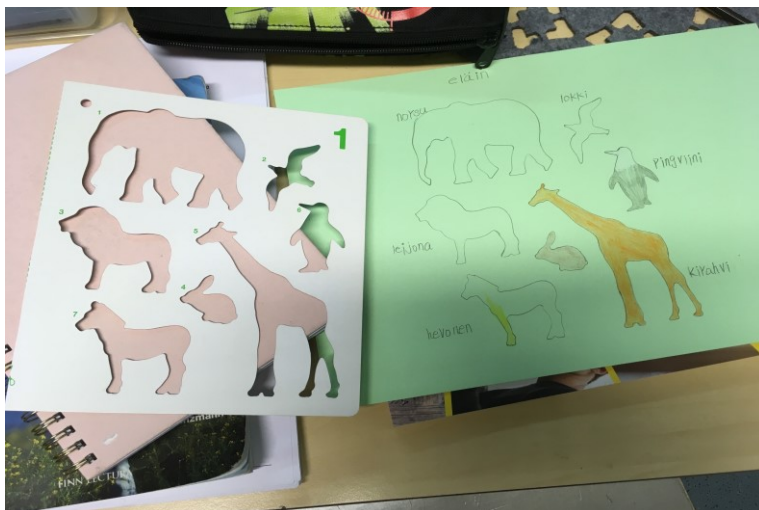
Ajattelin piristää ja palkita oppilaita, kun olimme edenneet opiskelussa niin hyvin. Annoin kullekin kolme kirjainkarkkia ja sanoin tehtävänannoksi, että pitää kirjata vihkoon sanoja, joissa on kyseisiä kirjaimia. Harjoitus meni kyllä hyvin, mutta en ollut lainkaan ymmärtänyt, että muslimit eivät voineet syödä makeisia, koska arvelivat että niiden valmistuksessa oli käytetty sikaa.

Piirustus- ja väritystehtävä: Yksi opiskelija yllätti ylläolevan kuvan hienolla näkemyksellä, kun piirsimme sydämiä ystävänpäivänä. Hänen sydämeistään puolet kuuluu isänmaalle ja puolet Suomelle.

Sydän on ollut pidetty aihe. Kävimme yhdellä tunnilla läpi, mitä sydän on kaikkien äidinkielellä ja yritin kirjoittaa sanat taululle: somaliksi wotna, dariksi del, farsiksi ja arabiaksi ghälb. Kaikki tykkäsivät. Teimme toisella kerralla saman harjoituksen sanalla tähti. Syntyy lämmin yhteenkuuluvuuden tunne opettajan ja opiskelijan välille, kun opettaja opettelee sanan opiskelijan kielellä.

Annoin kerran kurssilaisille kotitehtäväksi piirtää jotain heidän kodeistaan. Oli mukavaa aloittaa seuraava päivä, kun katsottiin, mitä kaikki olivat piirtäneet, ja juteltiin niistä.

Yllä olevassa tehtävässä piirrettiin erilaisia hahmoja paperille sabluunoiden avulla ja nimettiin niitä. Mukanani oli eriaiheisia sabluunasivuja: eläimiä, astioita, ihmisiä, esineitä.

Laske kymmeneen sekä suomeksi että omalla kielelläsi. Osaatko laskea takaperin 10:stä 1:een?

$5 + 5 = 10$. Matemaattisesti lahjakkaat innostuvat, kun pääsevät loistamaan laskutehtävissä. Yhtäkkiä alkaa kielitaitoakin ilmetä enemmän kuin ennen.

SANELUT: Teetän saneluja usein. Koska ihmisaivot oppivat parhaiten muistamaan aineistoja, jotka on järjestetty luokittelemalla tai ryhmittämällä, kannattaa valita saman aihepiirin sanoja, samalla kirjaimella alkavia tai neljäkirjaimisia tms. Sanelun avulla pääsee selventämään sekaisin meneviä sanoja: kello, kilo, Kela, pallo, pullo, pulla, pilli. Vanhoja sanoja saa kerrattua ja samalla voi opettaa uusia sanoja. Näin tulee lähemmin tarkasteltua suomen kielen kirjain- ja ääntämisjärjestelmiä.

Oheista harjoitusta varten otin kotoa meikkipussin, johon pistin 10 kauneudenhoidon esinettä. Sanelun otsikoksi kehotin kirjoittamaan "meikkipussi" ja laittamaan valmiiksi allekkain 10 numeroa. Nostin ensimmäisen tavaran pussista ja kysyin tiesikö, joku sen nimen. Jos ei tiennyt, sanoin sen itse. Kaikki kirjoittivat muistiin, mitä kuulivat. Lopulta pöydällä oli 10 esinettä. Pyysin yhtä oppilasta sanomaan, mitä hän oli kirjoittanut numeron 1 kohdalle. Kirjoitin sen fläppitaululle, ja laitoin kyseisen esineen takaisin meikkipussiin. Kurssilaiset suhtautuivat innostuneesti saneluharjoitukseeni. He ilostuvat silminnähden, kun otin pussin, kassin, rasian tai lastenkirjan esiin ja sanoin, että nyt tulee sanelu. He kysyivät, montako sanaa tulee, jotta voivat laittaa paperille oikean määrän numeroita valmiiksi.

Opetukseen löytyy helposti ilmaista, tuttua ja kevyttä materiaalia kotoa: tyhjiä jugurttipurkkeja maitotölkkejä, muovipusseja, paperipusseja, pahvirasioita sekä muita pakkaustarvikkeita.

MENETELMISTÄ pidetyimpiä ovat olleet sanelut ja toistakaa opettajan perässä

-ääntämisharjoitukset. Jälkimmäiset toteutan usein niin, että pidän samalla kirjaa kädessä ja näytän, missä kohtaa kappaleen tekstiä ollaan menossa tai minkä kuvan tekstiä luen. Yleensä toistamme yhdessä ääntämällä sanelujen ja muiden harjoitusten sanat, kun ne on kirjoitettu taululle. Viikonpäivien, kuukausien, värien, vaatteiden, hedelmien jne. nimiä toistamme usein.

RETKET: Syksyllä kävimme Talvipuutarhassa, Itäkeskuksen kierrätyskeskuksessa ja muilla kirpputoreilla. Otin kuvia, joita näytin iPadilta, ja kirjoitin monisteisiin retkiimme liittyviä sanoja ja lauseita, joita opiskelijat kopioivat. Harvat osasivat lukea niitä itsenäisesti tuossa vaiheessa, mutta kaikista oli mukavaa puhua siitä, missä olimme käyneet, millä matkasimme sinne ja mitä olimme tehneet. Samalla kurssilaiset tutustuivat paremmin toisiinsa. Muutaman kerran söimme yhdessä omassa luokassa. Opiskelijat toivat itse valmistamiaan herkuja kotoa. Hienoja muistoja!

Toisen lukukauden alkaessa opiskelutaidot ja kielitaito olivat niin hyvällä mallilla, että ei enää haluttukaan lähteä retkille. Teimme yhden hyvän museokäynnin, mutta muut suunnitelmat jäivät. Opiskelu koulussa vei voiton.

SUOMEN KURSSIN SÄÄNNÖT

Suomen kurssin aloittaminen nollatasolta elokuussa oli haastavaa monesta syystä. Näkyi, että moni ei ymmärtänyt, miten koulussa käyttäydytään. Puhelimit soivat kesken kaiken, opetus keskeytyi milloin somalin-, milloin kurdinkieliseen puhetulvaan, tunnille tultiin myöhässä. Järjestyksen pito oli vaikeaa, kun suomea ei vielä osattu tarpeeksi ja osa kurssilaisista tuli kulttuureista, joissa kuuluu asiaan puhua toisten päälle ja pitää ääntä. Pikkuhiljaa opittiin koulun käyttäytymistapoja. Vaivasin päätäni, jotta keksin, millä keinoilla saisin täyden opiskelu- ja työrauhan aikaan.

RATKAISU: Toisen lukukauden käynnistyessä tammikuussa jaoin monisteen, jossa esitin kehittämäni säännöt. Luin ne opiskelijoille kohta kohdalta, varmistin, että ne ymmärrettiin ja kysyin joka kohdassa, onko tämä hyvä sääntö? Opiskelijat vastasivat kaikkeen kyllä, on hyvä sääntö. Hämmästyin itsekkin, miten hyvin uudet säännöt otettiin omiksi. Heti seuraavana aamuna koko porukka oli paikalla viisi minuuttia ennen koulun alkua, kuten sääntö 4 kehottaa. Luimme nämä sitten jokaisen päivän aluksi yhteen ääneen. Ennen pitkää ei tarvittu paperiakaan, koska nämä olivat muistissa.

Pyrin sääntöjen laatimisessa myönteiseen ilmaisuun. Vältin sanomasta "ei" ja "älä". Halusin, että nämä ovat tervetulleita ohjeita, ei kieltoja.

SÄÄNNÖT:

Kirjoita vihkoon tai paperille

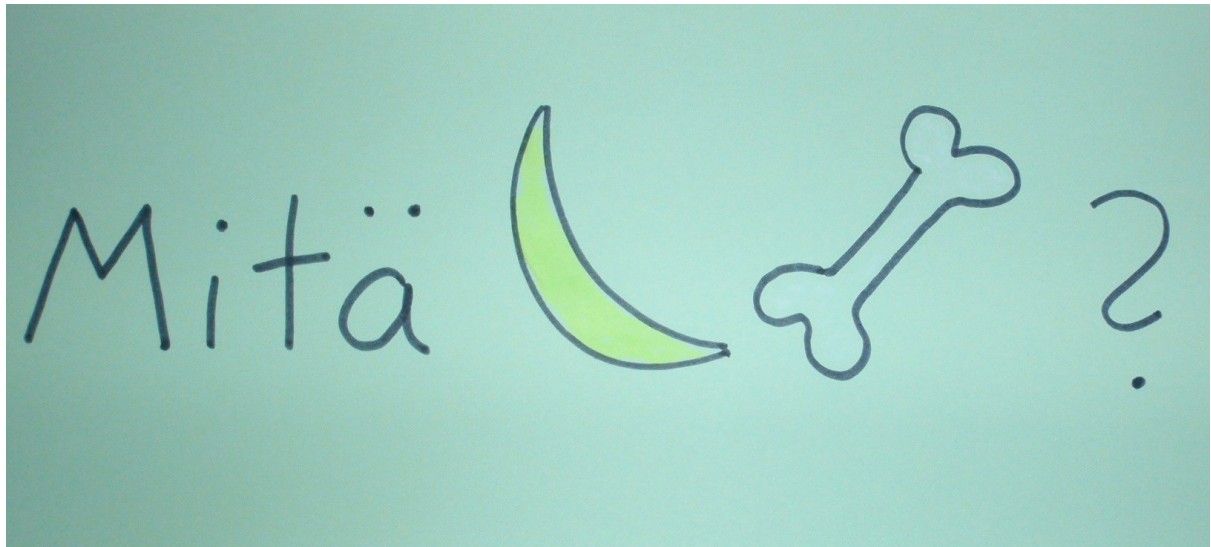
1. Ensimmäinen sääntö: Puhu suomea.
2. Toinen sääntö: Puhelin kiinni.
3. Kolmas sääntö: Puhelin pois.
4. Neljäs sääntö: Koulu alkaa puoli 10. Tule kello 9.25.
5. Viides sääntö: Yksi puhuu.
6. Kuudes sääntö: Opettaja puhuu, opiskelija kuuntelee.
7. Seitsemäs sääntö: Jos haluat kysyä, nosta käsi ylös.
8. Kahdeksas sääntö: Jos menet lääkäriin, näytä paperi opettajalle.

9. Yhdeksäs sääntö: Syö ja juo, kun meillä on tauko, ei tunnilla.

10. Kymmenes sääntö: Opiskele iloisesti.

Kurssin alussa en olisi voinut ohjeistaa näin, koska suuri osa kurssille päässeistä ei ymmärtänyt yhtään suomea, eikä meillä ole tulkkeja. Opetus on lähtökohtaisesti yksikielistä.

Oli palkitseva hetki, kun taiteilin tämän kuvassa näkyvän älynväläykseni taululle ja oppilas oivalsi, mitä siinä on. Tajuatko? **Eikö olekin hauskaa oivaltaa?**

Sääntö numero 10: Opiskele iloisesti.